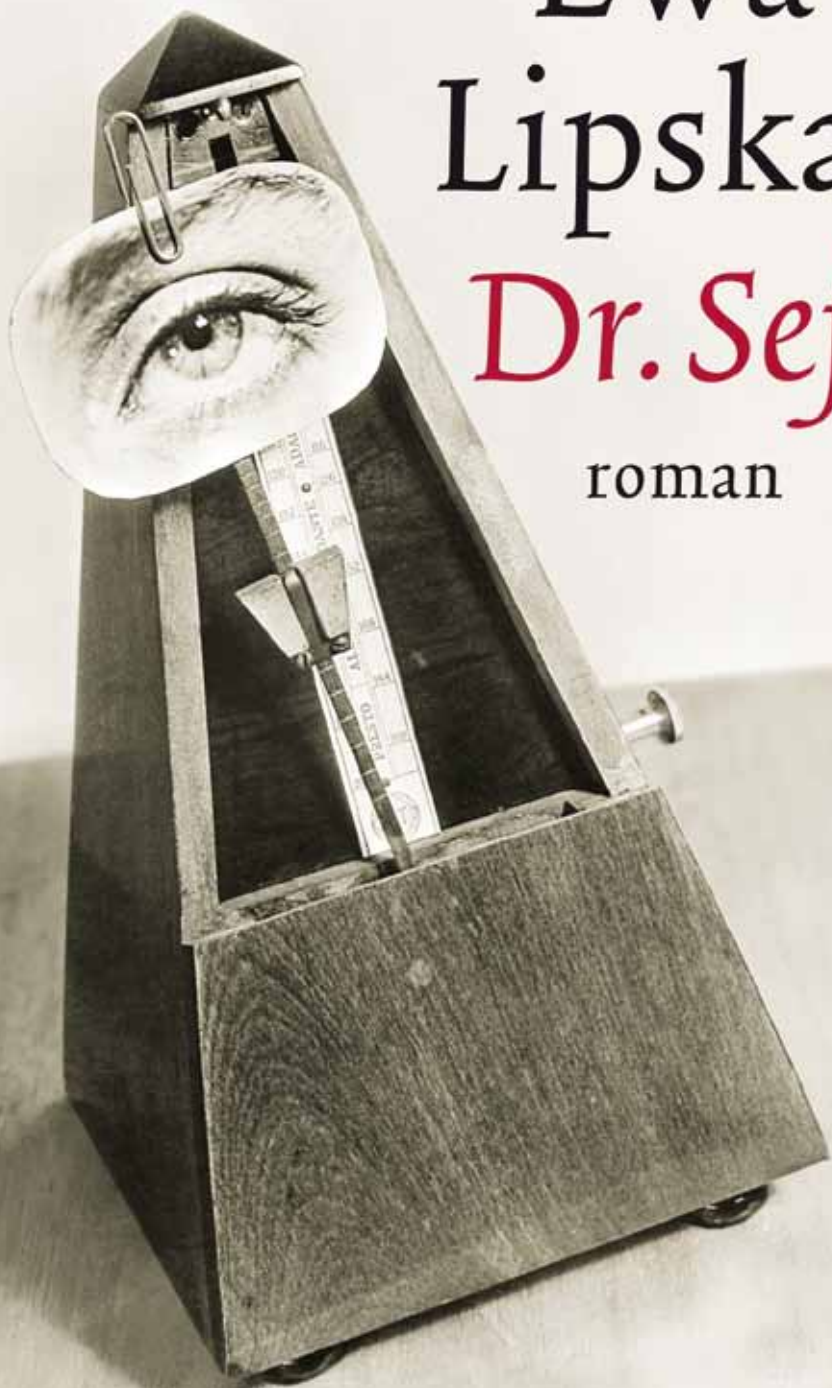

Ewa Lipska

Dr. Sefer

roman

DR. SEFER

De vertaler dankt Anna Środa en Mariet van Rens voor hun vele goede opmerkingen en suggesties bij deze vertaling.

Ewa Lipska

DR. SEFER

Uit het Pools vertaald door Ad van Rijsewijk

Jan Sefer, psychotherapeut, wonende te Wenen in de Argentienerstraße, verzekerd bij de firma Uniqua, geliefd bij vrouwen en mannen, bijzonder teken: Szabriri, Briri, Iri, Ri...

‘Geen grappen, dit is een serieuze enquête... Wat betekent Szabriri, Briri, Iri, Ri? Een spelletje uit de kindertijd?’

‘Het zijn demonen’, zei ik tegen Suzanne, mijn gezette collega uit de dokterspraktijk waar ik driemaal per week werkte.

‘Szabriri, Briri, Iri, Ri’, herhaalde zij.

‘Szabriri, Briri, Iri, Ri’, antwoordde ik.

Ik hield ervan als ze lachte. Ze had prachtige witte tanden, met een beugel om een afwijking bij het bijten te corrigeren. Klemmetjes van transparant saffierglas, een dunne, metalen klemboog. Ik keek bewonderend recht in haar mond.

‘Spreken we eens af voor de demonen? Weet je, zo’n zoetig gerecht. Ik ben weg, tot dinsdag...’

Ik had een ongewoon originele vader. Mijn vader was eigenaar van uitgeverij Sefer, die hem eigenlijk geen enkele winst opleverde, maar die de angst voor depressieve herinneringen en claustrofobie draaglijk maakte. Gelukkig werkte hij op het Historisch Instituut als detective, want wie kan historicus zijn zonder detective te zijn. Hij liet me een moeilijk uit te voeren testament na dat ik tot op de dag van vandaag niet kan afhandelen. Ik was enig kind, in mijn kindertijd droomde ik ervan arts, advocaat, bedelaar, musicus, acteur, demon of vertegenwoordiger te worden. In overeenstemming met de wensen van de hele familie maakte ik de studie medicijnen af en hield ik me als psychiater bezig met psychotherapie. Dankzij die ongewone studie verbond ik me voor altijd met de demonen van onze tijd. Aan de Argentinerstraße woonde ik ter hoogte van Radio ORF en met genoeg zat ik in het nabijgelegen café. In de winkel van de radio had ik een overzicht van de allerbeste concertopnamen, die mijn huiscollectie van muzikale curiositeiten vergrootte. Op de uitgeverij verveelde ik me dood, maar ik was bang voor zijn gestorven tante die af en toe met een dreigende vinger voor me verscheen. De vinger was van een afschuwelijk roze en herinnerde me aan de wang van een zeventigjarige kennis, die met rouge haar huid weer leven inblies en haar jukbeenderen corrigeerde. Rouge deed me denken aan een rode springschans, waarvan slechte geesten van onze ouder wordende jaren sprongen.

Ik reed de kille en onvriendelijk garage in. Het was het begin van het nieuwe jaar. De januarimachine spuugde rekeningen, betaalkaarten om in te vullen, afschrijvingen van mijn bankrekening in mijn brievenbus. Ik wist dat ik een vignet voor de autoweg moest kopen, de stand op de effectenbeurs controleren, nog eens de ziektegeschiedenis van mijn patiënten doorlezen, de correspondentie van de uitgeverij doornemen en even naar de drukkerij moest, en de kalenderagenda inzien, die dikbuikig op mijn bureau lag, om blaadjes af te scheuren. Een dikke kalender, met het overgewicht van een heel jaar, die 1 januari begint te af te vallen. Ik wist al hoe dat zou eindigen, hoe snel die zou vermageren, steeds sneller tot anorexia toe, op 31 december, op de verjaardag van mijn vader. Ik had altijd moeite met het laatste blaadje, dat me pijn deed, en als ik het dan eindelijk in de prullenmand gooide, zag ik opnieuw mijn tante.

Het liefst reisde ik die decemberdagen naar de bergen, maar ik moest me eerst verdiepen in internetaanbiedingen, reserveringen en bankoverschrijvingen. Het modulaire karakter van mijn hersenen beval me om tien keer hetzelfde te controleren. Mijn kennis zei dan tegen me: 'Herstart je hersenen', wat me woedend maakte. De laatste jaren werd het mode om computervergelijkingen en begrippen te gebruiken die refereerden aan de samengestelde en poëtische constructie van de hersenen: 'Installeer het positieve denkpakket, zoek iets op in de geheugenzoekmachine, je hebt het ongewenste programma in je, en het beste is als je – al surfend in je verbeelding – terecht komt bij de McAfee SiteAdvisor.'

‘Het is moeilijk om op de plaats waar geen woorden zijn een zin te vormen’, sprak mijn tante.

De tafel waaraan ik zit, Italiaans art deco, dank ik aan mijn tante. Rechthoekig, van mahonie, een meter tachtig lang, negentig centimeter breed, op massieve poten, ‘vereenvoudigde vorm van een complicatie’, afgeronde hoeken, die de rechthoek een zekere mildheid geven. Die geometrische werkelijkheid is gedecoreerd met een lineair ingelegd ivoor. Als kind speelde ik erop als op een piano. Ik hoorde het weggebende geluid en iedereen sprak gelijktijdig. ‘Gulia, Agata, Kata, Goliata’, spotte mijn vader. Iedereen verdraaide alles. Soms spraken ze in codes. Als enige deed tante suiker in haar koffie, terwijl ze anders nooit iets in de koffie deed. Bij de tafel stonden zes eenvoudige stoelen, in barrelstijl, met een gemakkelijke leuning, waarop honderden personen gingen zitten. Soms was er plaatsgebrek. De gasten hadden tassen, netjes, koffers, pakjes bij zich. Ze haalden herinneringen op. Ik herinner me geesten, spoken en fantomen. Hier, aan deze tafel, keek ik tijdens een psychotherapeutische zitting eens uit het raam. Ik wist al dat ik weg zou gaan bij mijn vriendin. ‘Weet je, ik vertrek voor lange tijd naar Zuid-Afrika, ik zou je niet aan me willen binden’, loog ik zonder te stotteren. Maar dat raam, de herfstkitsch, roestige bladeren, die intensieve tinten rood, vergaven mij alles. Daarna bewees het leven me dat schoonheid vele zaken kan rechtvaardigen. Op tafel kabeljauw met frites en erwten. ‘David,

ik ben niet gelovig, maar ik denk dat er iets moet gebeuren met mijn energie', zei mijn oom tegen mijn vader. Mijn tante lachte dan alsof ze haar hoogdrukDieselmotor startte op een goed dessert.

Mijn vader vertelde niet graag over zijn verleden. Al als psychotherapeut heb ik geprobeerd hem daartoe aan te zetten.

'Je reduceert je emoties.'

'Ik heb helemaal geen emoties', antwoordde hij.

In de kliniek voerden we soms een PET-scan uit bij patiënten, om hun intensieve beleving van het verleden te leren kennen. Mijn vader zag mij als een ongevaarlijke maniak, mijn tante las ostentatief in mijn bijzijn boeken als *Genees jezelf* of *Leer zelf de verborgenheden van je hersenen kennen*.

'Mensen zoals jij hebben de grootste problemen met zichzelf. Bij patiënten zoeken jullie jezelf. Jullie houden van die puzzelstukjes waaruit freudiaanse puzzels ontstaan. Het eindigt daarmee, waarmee het zou moeten beginnen, namelijk dat iemand die onfortuinlijk met iemand naar bed is geweest, en dan niet eens in het eigen bed maar in het vliegtuig op een hoogte van tienduizend meter, en dat nog in de verbeelding en niet in werkelijkheid, door een fout verloren raakte op het vliegveld van Madrid...'

Tante likte haar vinger af en sloeg, zeker van zichzelf, de volgende bladzijde van haar boek om. Slechts één keer gebeurde het dat ik enkele uren met mijn vader praatte. In de

kamer werd het steeds donkerder, geen van ons beiden had de moed het licht aan te doen.

‘Weet je, ik kan die dag in het kamp niet vergeten. Een vrouw probeerde haar zuigeling te verstoppen in een rugzak en het kind begon plotseling te huilen. De Duitser trok zijn pistool en begon in de richting van de rugzak te schieten. Het huilen werd steeds zachter, en ik hoorde een schreeuw, zo’n verschrikkelijke schreeuw, dat ik er tot op de dag van vandaag wakker van word...’

En na een ogenblik: ‘Ga eens naar Polen, naar Kraków, ik geef je de straatnaam en het huisnummer, mogelijk dat het huis er nog staat.’

‘Misschien kunnen we samen gaan?’ vroeg ik hem.

‘Nee’, antwoordde hij kortaf. ‘Die plek in mij bestaat niet meer.’

Een moment zeiden we niets. Ik merkte zelfs niet dat mijn vader de kamer verliet. Hij bracht dat beeld over op mij, liet het me na in zijn testament, legde het vast in mijn biochemische verbeelding. Het leek of mijn hand verkrampde toen ik de stem van mijn tante hoorde: ‘Er lijkt iets aangebrand te zijn.’

Ik rook de geur van gebakken aardappelen en mijn hersenen reageerden daar onmiddellijk op. Voor het avondeten waren er gebakken aardappelen, waar ik erg van hield... Wat zou ik moeten zonder deze receptoren van geluk.

Ik deed het licht aan. Ik deed het licht uit. Ik ging naar de keuken, die helemaal naar gebakken aardappelen rook. Mijn vader las, alsof er niets aan de hand was, *Die Presse*. Iedereen was tevreden en opgewekt. Ik heb die avond voort-

durend voor ogen, hoewel niemand van hen nog leeft, en ik zeg luid tegen hen: ‘Zo veel mogelijk voor mij en die het hardst gebakken zijn.’

Maar ik heb ook de geur van mottenballen in mijn herinnering. Mijn vader vertelde hoe hij zich verborg in iemands kast. Duitsers renden door het hele huis. De kast zat vol met mottenballen en vader was bijna gestikt. Zonder moeite vonden ze hem en slechts een wonder zorgde ervoor dat ze hem niet ter plekke doodschoten. Van mijn vader erfde ik een afkeer van mottenballen en in bedreigende situaties voel ik hun benauwende, misselijkmakende geur. Eens luchtte mijn tante haar bontmantel, en toen zei mijn vader: ‘Ze zullen je uiteindelijk doodbijten.’ En verliet het huis. ‘Laat me weten wanneer het naar paddenstoelensoep ruikt.’

’s Avonds ging ik naar een concert van Katia en Marielle Labèque in het Musikverein, een concert voor twee piano’s; *Sonata d-dur, KV 448* van Mozart, *Fantasia f-mol* van Schubert voor vier handen, in het tweede deel Ravel en Gershwin. Jarenlang maakte ik gebruik van een abonnement en ik zat meteen achter het orkest, ik keek in het gezicht van de dirigent, ik observeerde het werk van de blaasinstrumenten en het slagwerk, die me bijna aanraakten. Het leek er zelfs op dat ook ik deel uitmaakte van het orkest en de rol speelde van een even verlaten harp. Op het gezicht van de dirigenten bewonderde ik de grimassen van pijn, vermoeidheid en betovering en hun onbewuste mimiek. Soms had ik

de indruk dat het irrationele afwijkingen waren, behavioristische informatie. Zelfs op die momenten kon ik mijn beroep niet ontvluchten. Altijd zag ik mijn tante in het midden van de zaal. Met een kijker. Ze keek natuurlijk naar mij. Zij was mijn dirigent, ze controleerde of mijn schoenen goed gepoetst waren, of ik de juiste stropdas en het juiste overhemd aanhad. Ik staarde naar de magere Françaises, vooral naar Marielle, versmolten met de piano en zijn op de juiste toon gestemde zwartheid. Ze herinnerde me aan mijn geliefde in Amsterdam. We waren samen op een symposium gewijd aan 'het mechanisme om muzikale informatie te verwerken'. Ze kwam uit Amerika, uit North Carolina, van het ziekenhuis in Durham, en in restaurant Bonjour aan de Keizersgracht spraken we lang met elkaar over de rechterhersenkwab. Die muzikale frasen behorende tot de rechterhelft van onze hersenen leidden ons naar het bed in het Golden Tulip Hotel. Het kippenvel bij het luisteren naar muziek, waarover we zo intensief discussieerden, veranderde in een snelle liefde. Een zuchten van mijn tante: 'Wijn op de middag is een van de dingen die de mens van deze wereld af jaagt.'

In de pauze van het concert in het Musikverein ontmoette ik Benedykt, ofwel dokter Benio, zoals we hem noemden, mijn Poolse kennis die al jarenlang in Wenen woonde. De cultureel attaché van de Poolse ambassade stelde hem aan mij voor en we dronken een glas champagne. Na het concert gingen we naar café Museum. Ik hield van dat café. We gingen hier met vader naartoe toen hij nog oude prentbriefkaarten en postzegels verzamelde. Hij was de goeroe van de

groep die elkaar hier trof. Wanneer hij binnenkwam, legden ze een stapel prentbriefkaarten en postzegels voor hem neer. Vader maakte geconcentreerd een selectie. Ze leefden vol gevoel met hem mee, alsof van die beslissing het begin of het einde van de wereld afhing. Soms vroeg iemand: 'Hoe gaat het?' of 'Hoe gaan de zaken?' Vader deed helemaal geen zaken, maar antwoordde met een lach: 'Zoals matze in Oberammergau.' Oberammergau is een stadje in Beieren, beroemd om de passiespelen, zoals ons Mariazell, centrum van Mariaverering. Maar ik liet me in café Museum in een rode leren fauteuil met gaten vallen en at er vruchtenijs.

'Kijk,' zei mijn vader soms, 'dat is Karlovy Vary', alsof dat voor mij ook maar enige betekenis had. Mijn aandacht werd getrokken door een Duitse herder die onder de tafel naast ons lag, en zijn baas in een leren jasje herinnerde me aan de eigenaar van een Harley. Hij dronk bier en las *Die Kroner Zeitung*, een krant die onze hele familie verachtte.

'Weet je, aan die tafel zat Klimt soms', zei mijn vader. Ik tuurde naar de lege tafel, waarop een zwarte asbak stond die me herinnerde aan de handschoen van mijn tante. Nu, na het concert in het Musikverein, dronken we rode wijn uit Burgenland.

'U bent in het land,' zei ik tegen de attaché, ik had zijn naam niet goed gehoord, 'waarin Mozart in de chocolade smelt, en in elk chocoladebolletje kunt u de *Sonate nr. 10 major* horen.'

Daarna spraken we over surfplanken en uitstapjes naar de bergen.

'Bent u al eens in Polen geweest?' vroeg de attaché.

‘Nog niet...’ antwoordde ik.

‘Dan nodigen we u uit, we zijn nu immers één Europa.’

Op dat moment hoorde ik het geluid van gebroken glas. Ik meende dat een Rosenthal-glas uit de hand van mijn tante viel.

’s Morgens was Wenen in mist gehuld. In de lucht hing een grijze schuimsluier. Het begon te regenen. Het deed me denken aan de dag van mijn huwelijk, een endogene episode in mijn leven. Ik was eenentwintig en tegen de wil van de gehele familie besloot ik te trouwen. Ida was de vriendin uit mijn studietijd. We waren verliefd op elkaar en Ida protesteerde zelfs niet toen ik haar hardop fragmenten voorlas uit *De opstandige mens* van Albert Camus. Neurobiologen die zich bezighouden met het probleem van verslaving zouden veel over ons te vertellen hebben. Ik moest bij mijn vader komen voor een ernstig gesprek: ‘Je maakt een fout, maar we hebben er geen invloed op.’

Op de trouwdag, toen we naar de burgerlijke stand reden van Mödling, waar Ida woonde, regende het, en daarbij kwam nog dat het startmechanisme van mijn oude Fiat het begaf. We zochten een taxi, Ida met haar verwaterd boeket madeliefjes en ik in een nat geworden broek. Met het lawaai van de sirene reed de brandweer voor ons uit.

‘Misschien moeten we er nog even over nadenken?’

‘Ben je gek geworden? Mijn familie uit New York is overgekomen, we hebben een diner besteld bij het Haas Haus...’